

УДК 378.147

АНАЛІЗ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ

Герасименко М.Д.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

У статті розглядаються фахові тексти для навчання майбутніх учителів англomовного професійно орієнтованого читання. Визначено поняття *фаховий текст* для навчання професійно орієнтованого читання. Уточнено функціональний стиль та жанр текстів для навчання майбутніх учителів англomовного професійно орієнтованого читання. Проаналізовано мовне оформлення фахових текстів. Проаналізовано композиційно-сміслову структуру текстів для навчання професійно орієнтованого читання.

Ключові слова: професійно орієнтоване читання, фаховий текст, функціональний стиль, наукова стаття, мовні особливості, композиційно-смістова структура, тезаурус, термінологія

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України позначився процесами інтеграції країни у Європейський простір та значним розширенням міжнародних контактів у сфері освіти. Учителі англійської мови сучасного інформаційного суспільства мають змогу читати фахові англomовні статті, брати участь у міжнародних конференціях та семінарах; крім того, реальною є можливість отримувати гранти на навчання та можливість стажування за кордоном. Відповідно, вони мають володіти уміннями читати фахову літературу англійською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що у методичці навчання читання багато зроблено: чітко сформульовані сфери, завдання,

зміст навчання читання (Б.А. Лapidус, Г.В. Рогова, С.К. Фоломкина), проаналізовані питання відбору текстів для навчання читання (О.В. Бирюк, Ю.А. Гапон, О.О. Гончаров, Н.В. Слухіна, С.О. Китаєва, Л.Ю. Куліш, А.А. Миролюбов, Л.П. Смелякова, С.І. Шевченко), запропоновано методикy навчання читання публіцистичних текстів (О.В. Бирюк), художніх текстів (Т.О. Вдовіна). Барбакова розробила методикy використання опор під час читання текстів різних функціональних стилів у мовному вищому навчальному закладі. В.С.Борисовим запропоновано шляхи підвищення ефективності навчання читання оригінальних текстів англійською мовою (АМ) у мовному вищому навчальному закладі (В.С. Борисов). Професійний

компонент у процесі формування умінь читання врахований у деяких нечисленних методичних дослідженнях: дослідженню проблематики формування умінь читання майбутніх учителів німецької мови у мовному вищому навчальному закладі із врахуванням професійного компоненту, а саме методиці навчання професійного читання, присвячено роботу І.В. Корейби. О.Г. Галізінною визначено лінгводидактичні особливості формування навичок професійно орієнтованого читання англійської мови у граматичному аспекті. Критерії відбору оригінальних спеціальних текстів для навчання читання англійською мовою вивчала С.О. Кітаєва, В.Н. Ацентьева досліджувала керування процесом розуміння текстів за спеціальністю під час навчання читання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на проведені дослідження методистів, психологів, психолінгвістів щодо проблеми розвитку умінь читання, проблема навчання майбутніх учителів АМ професійно орієнтованого читання (ПОЧ) залишається практично не розробленою та потребує всебічного вивчення.

Інформація, що сприймається у процесі ПОЧ, передається у формі письмового тексту. Тому виділення жанрових особливостей фахового тексту (ФТ), подальший відбір матеріалів для читання, їх організація в систему є важливою засадою для ефективного навчання ПОЧ.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є окреслення жанрових особливостей текстів для розвитку умінь англійської мови ПОЧ майбутніх учителів, що зумовлює вирішення ряду завдань: визначення поняття фаховий текст для навчання ПОЧ майбутніх учителів; визначення функціонального стилю та жанру текстів для навчання професійно орієнтованого читання; аналіз їх мовного оформлення та композиційно-сислової структури.

Виклад основного матеріалу. Аналіз визначень поняття текст дозволяє нам відмітити такі спільні його ознаки: 1) текст володіє єдністю теми і замислу; 2) текст характеризується відносною завершеністю, зв'язністю та внутрішньою структурою – синтаксичною, композиційною, логічною.

Текст виконує різні функції серед яких виділяються комунікативна, прагматична, когнітивна (пізнавальна, конструктивна, дискурсна), епістемічна [10, с. 28-29].

Отже, матеріальну основу читання складають тексти, які мають певні ознаки та виконують ряд функцій. У методиці викладання іноземних мов виділяють такі типи текстів як текст-опис, текст-повідомлення (розповідь), текст роздум (міркування). Однак така класифікація більш доречна для навчання читання в межах середньої школи та вищого навчального закладу. Метою нашого дослідження є розвиток у майбутніх учителів умінь саме професійно орієнтованого читання, що має відбуватися за допомогою спеціально відібраних текстів, пов'язаних з майбутнім фахом, тобто професійно спрямованих, фахових.

Під професійно орієнтованим (фаховим) текстом ми, услід за О.В. Тарабаєвою, розуміємо текст, призначений колу спеціалістів певної галузі знань, що містить професійно значущу інформацію, яка сприяє обміну професійними знаннями [10, с. 30].

Аналіз методичної та педагогічної літератури дає нам підстави розглядати англомовний фаховий

текст для майбутніх учителів як автентичний науково-педагогічний, методичний текст англійською мовою, що є професійно спрямованим та сприяє оволодінню знаннями зі спеціальності.

Відповідно до основних функцій мови – спілкування, повідомлення, вплив виділяють такі функціональні стилі: художній, публіцистичний, науковий, офіційно-діловий та розмовний [2].

Услід за Л. В. Суховою [9] та С. Г. Тер-Мінасовою [11] ми вважаємо, що іншомовні фахові тексти належать до функціонального стилю наукової прози, який виконує функцію повідомлення, слугує інструментом для передачі наукових ідей та обміну науковою інформацією.

Існують різні думки методистів щодо класифікації жанрів наукової прози та їх приналежності до власне наукових. Серед письмових жанрів наукової прози виділяють статті періодичних видань, монографії, патенти, навчальний посібник, рецензію, анотацію [5].

О.М. Ільченко до основних жанрів англо-американської наукової прози відносить оглядові й експериментальні статті, наукові статті типу “обговорення за круглим столом”, “інтерв'ю”, матеріали наукових конференцій, повідомлення про майбутні та минулі конференції, нові наукові й технічні розробки, анотації, рецензії, монографії, подання на отримання грантів, традиційну та “електронну” наукову кореспонденцію тощо [4, с. 3].

Усі ці жанри поділяються на підстилі наукового стилю літературної мови. Згідно класифікації Д. Е. Розенталя [8, с. 33] науковий стиль поділяється на такі підстилі: науково-технічний, науково-популярний, науково-діловий, науково-публіцистичний, навчально-науковий.

Логічним є припустити, що не всі жанри наукових текстів однаково містять інформацію, яка є необхідною для вдоволення професійних інформаційних потреб через різноманітний характер наукової інформації та способи її представлення. Крім того, обсяг начального часу, відведеного на вивчення англійської мови може виявитись недостатнім для навчання ПОЧ наукових текстів всіх наявних жанрів. Власний практичний досвід викладання у вищому навчальному закладі, аналіз Програми з англійської мови для університетів/інститутів [7], Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти показав [3], що для навчання ПОЧ майбутніх учителів АМ доцільно використовувати неадаптовані автентичні наукові статті з іншомовних фахових журналів.

За умови необхідності постійного оновлення знань у процесі трудової діяльності учителя англійської мови, що зумовлюється такою особливістю інформації, як її часткове або повне старіння з плином часу, саме тексти статей періодичних фахових видань містять найсвіжіші наукові дані та є доступними сучасному учителю англійської мови, що і зумовлює їх провідну роль серед жанрів наукових англомовних текстів, потрібних для задоволення професійних інформаційних потреб, що є метою ПОЧ.

Під науковою статтею для навчання ПОЧ, услід за О. С. Малюгою, ми розуміємо жанр наукової прози, найхарактернішою ознакою якого є повідомлення про певне явище, процес, дослідження тощо з чітким зазначенням методів, спостережень, практичного використання та висновків [6, с. 34].

Проведений аналіз періодичних видань для учителів АМ (English Teaching Professional, Across the Disciplines, ELT journal, Modern English Teacher, TESOL Journal, Busy Teacher, TEFL articles, Teaching English, English Teaching Forum) вказує на доцільність використання для навчання професійно орієнтованого читання статей-аналізів, що містять аналіз конкретних випадків/прикладів, та оглядових статей, які репрезентують певну проблему, мають характер узагальнень, оглядів. Керуючись принципом доступності та посильності, ми вважаємо за доцільне розпочинати навчання ПОЧ з читання статей загального змісту, легших у структурному та змістовому відношенні з поступовим переходом до складних та вузькопрофільних статей під час навчання у магістратурі, коли студенти опанують курс методики навчання англійської мови, курси психології та педагогіки і, відповідно, у них буде сформовано професійний тезаурус, достатній для читання усіх видів статей.

В контексті нашого дослідження, мовні особливості наукової англомовної прози включають лексико-семантичні та граматичні особливості статей періодичних фахових видань для учителів англійської мови.

Оскільки основною формою мислення наукового стилю є поняття, майже кожна лексична одиниця (ЛО) означає поняття або абстрактний предмет. Таким чином, ЛО, які означають, розкривають основні поняття наукової сфери знання або діяльності - це терміни, які є умовною мовою науки. Як зазначає О. Ю. Бочкарьова, посилаючись на Л. К. Граудину, у середньому термінологічна лексика складає 15-20% загальної лексики наукового стилю [1, с. 53]. Науковому стилю притаманна своя фразеологія, яка включає складені терміни, а також різноманітні кліше.

Лексика наукової прози поділяється на три основні групи: загальна лексика, загальнонаукова лексика та власне термінологія. Відповідно, лексичний рівень наукових статей для навчання ПОЧ можна охарактеризувати наявністю таких лексичних одиниць: 1) ЛО із нейтральним стилістичним забарвленням, тобто загальноживані слова, які створюють основу фахових статей; 2) ЛО загальнонаукового вжитку, які притаманні будь-яким текстам, що належать до наукового стилю та використовуються для підвищення інформативності та забезпечення такої риси, як науковість; 3) термінологічні ЛО, які стосуються семантичного поля "педагогіка"; 4) термінологічні ЛО, які стосуються семантичного поля "лінгвістика", оскільки методика викладання безпосередньо пов'язана з тим предметом, що викладається; 5) термінологічні ЛО, які стосуються семантичного поля "психологія"; 6) термінологічні ЛО, які стосуються семантичного поля "методика викладання іноземних мов"; 7) фразові одиниці, кліше, які використовуються для надання статті логіко-структурної організованості та для забезпечення зв'язності викладу.

Перейдемо до розгляду граматичних особливостей наукових статей для навчання ПОЧ майбутніх учителів. Граматичні особливості фахових текстів включають їх морфологічні та синтаксичні особливості. Особливостями мовного оформлення фахових статей на граматичному рівні є вживання часто вживаних форм дієслів: the Present

Simple Active and Passive, Past Simple Active and Passive, the Present Perfect, the Future Simple. Також простежується широке вживання неособових форм дієслова, конструкцій з неособовими формами дієслів та дієсловнами у пасивному стані, герундіальними комплексами, що пояснюється тяготінням фахових текстів до книжкового стилю.

Для синтаксису наукового стилю мовлення є характерною тенденція до складних побудов, що відповідає адекватній передачі системи наукових понять, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, відносин між доказами та висновками. Для цього використовуються: прості речення, різноманітні типи складних речень (складносурядні та складно-підрядні), речення з однорідними членами.

Фахові статті характеризуються наявністю слів-зв'язок - вставних слів та словосполучень, які вказують на послідовність викладу, об'єднують частини тексту, забезпечують логічний та плавний перехід від однієї думки до іншої, від однієї структурної частини тексту до іншої. Вони є своєрідними сигналами структури тексту, які допомагають орієнтуватися у тексті та краще зрозуміти його ідеї.

Статті фахових періодичних видань для учителів виділені нами жанрів, так само, як і наукова проза в цілому, характеризуються логіко-змістовою структурою, цілісністю та послідовністю інформації, зв'язністю, мають певну стандартну композиційно-сміслову структуру.

Англомовна оглядова стаття та стаття-аналіз включають такі структурно-сміслові компоненти: назву (заголовок), вступ, основну частину, поділену на окремі розділи, в яких розглядаються окремі аспекти проблеми, висновок та бібліографію.

Слід зауважити, що у статтях фахових періодичних видань для учителів англійської мови найбільш важлива інформація розташована у «сильних» позиціях тексту, якими є вступна і заключна частини.

Висновки і пропозиції. Отже, для окреслення особливостей текстів для розвитку умінь англомовного ПОЧ, ми визначили поняття *фаховий текст*, визначили функціональний стиль та жанр фахових текстів для навчання ПОЧ; проаналізували їх мовне оформлення та композиційно-сміслову структуру і дійшли таких висновків: 1) фаховий текст визначається як професійно орієнтоване мовленнєве висловлювання, яке є письмовим науковим монологічним текстом, тематично пов'язаним із фахом, що сприяє оволодінню, поповненню та обміну знаннями зі спеціальності; 2) фаховий текст для навчання ПОЧ майбутніх учителів співвідноситься із науковим функціональним стилем, власне науковим підстилем та реалізується у жанрі наукових статей таких видів як наукова оглядова стаття та наукова стаття-аналіз, тематично пов'язаних із майбутнім фахом; 3) фахова стаття для навчання ПОЧ структурно складається із назви (заголовку), вступної частини, основної частини та висновків; 4) фахова стаття характеризується специфічним мовним оформленням на рівнях лексики, граматики, синтаксису, притаманним науковому професійно спрямованому писемному мовленню.

Отримані висновки підлягають обов'язковому врахуванню під час визначення критеріїв відбору фахових текстів, а також під час розробки методики навчання майбутніх учителів англомовного професійно орієнтованого читання.

Список літератури:

1. Бочкарьова О. Ю. Методика навчання майбутніх учителів англійської мови професійно спрямованого аудіювання: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Бочкарьова Олена Юріївна. – К., 2007. – 278 с.
2. Єфімов Л.П. Стилістика англійської мови : учб. посіб. / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 240.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. Ніколаєва С. Ю.]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Ільченко О. М. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / Ольга Михайлівна Ільченко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 37 с.
5. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / А. Я. Коваленко. – К. : Інкос, 2002. – 318 с.
6. Малюга О. С. Навчання професійно орієнтованого читання наукових англомовних текстів студентів-магістрів аграрних спеціальностей: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Олександр Сергійович Малюга. – К., 2007. – 217 с.
7. Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання) : проект / [авт. тексту С. Ніколаєва, М. Соловей (керівники), Ю. Головач та ін.]. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 245 с.
8. Розенталь Д. Э. Практическая стилистика русского языка / Д. Э. Розенталь. – М. : Высшая школа, 1987. – 399 с.
9. Сухова Л. В. Контекстуальная связь предложений (на материале французской научной прозы) / Сухова Л. В. – К. : Вища школа, 1982. – 160 с.
10. Тарабаева Е. В. Формирование познавательной-практической самостоятельности в профессиональной языковой подготовке студентов технических специальностей: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Елена Викторовна Тарабаева. – Ижевск, 2005. – 191 с.
11. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / Светлана Григорьевна Тер-Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2008. – 624 с.

Герасименко М.Д.

Национальный университет «Черниговский колледж» имени Т. Г. Шевченко

АНАЛИЗ ТЕКСТОВ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛОЯЗЫЧНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ЧТЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются тексты по специальности для обучения будущих учителей англоязычному профессионально ориентированному чтению. Дано определение *текст по специальности* для обучения будущих учителей английского языка профессионально ориентированному чтению. Определены функциональный стиль и жанр текстов для обучения будущих учителей английского языка профессионально ориентированному чтению. Проанализировано языковое оформление текстов по специальности. Проанализировано композиционно-смысловую структуру текстов для обучения англоязычному профессионально ориентированному чтению.

Ключевые слова: профессионально ориентированное чтение, текст по специальности, функциональный стиль, научная статья, языковые особенности, композиционно-смысловая структура, тезаурус, терминология.

Herasymenko M.D.

T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colegium"

THE ANALYSIS OF PROFESSIONAL TEXTS FOR TRAINING FUTURE LANGUAGE TEACHERS IN ENGLISH PROFESSIONALLY ORIENTED READING

Summary

The article analyses texts for training future teachers in English professionally oriented reading. The definition of the concept *professional text* has been determined. Functional styles and genres of texts on specialty for training in professionally oriented reading have been ascertained. Linguistic peculiarities of texts on professional topics have been analyzed. Compositional and semantic structure of texts on professional topics for training future language teachers in professionally oriented reading has been analyzed.

Keywords: professionally oriented reading, texts on specialty, functional style, scientific article, linguistic peculiarities, compositional structure, thesaurus, terminology.